

GYVIEJI ARCHYVAI

Karolis Stankevičius iš Dainavos kaimo, g. 1893 m., gyvenęs pusiau nelegaliai, tremtas 1949 m. kovo 19 d. Neprivaziavus Jonišio stoties (matyt, ešelonas rinktas visoje Lietuvoje) 4 val. naktį, išlaužę vagono sieną, 6 žmonės pabėgo ir atvyko į Varėnos apskritį. Tai patvirtino Albino Tamulaičio ir Dominikos Mačionienės 1950 m. kovo 6 d. parodymai. K. Stankevičius buvo vienišas be šeimos. Turėjo 40 ha žemės, laikė 2 arklius, 4 karves, 5 kiaules, naudojo samdinių darbą. 1948 metais apdėtas papildomu mokesčiu – 21617 rub. Jį reikėjo areštuoti.

Antanas Didika, kaip aktyvus bandito šeimos narys 1945 m. pabaigoje ištremitas į Permės komiū apygardą, išbėgo iš jos centro Kudymkaro. Permės komiū MGB bėglio dar ieškojo 1951 m. liepos mėn., tačiau dėl senyvo amžiaus paieška nutraukta. Namų pabėgęs Vytautas Lukasevičius įstojo į partizanus. Buvo paskelbta tėvynės išdaviko Osipo Ezelio (Jezelio?) iš Strėžiučių visasajunginė paieška. Jo brolis Bronislovas Jezelis kažkur kalėjo. Kažkodėl dar 1949 m. su Varėnos MGB ieškota Salomėjos Aleknienės, g. 1905 m. Šiaulių apskr. Volnynių (?) kaime. 1951 m. kovo mėn. ieškotos iš Molotovo sr. pabėgusios motina ir dukra Ona Andrulevičienė ir Martytė Andrulevičiūtė. Tų me-

Iš sovietų saugumo veiklos mūsų rajone

tų rugsėjo mėn. buvo paieškomi Juozas Vasiliauskas, Jono, g. 1925 m., ir Zigmas Vasiliauskas, Mykolo, iš Ežerietkų, nors tos pačios bylos kitame dokumente rašoma, kad pastarąjį dar 1943 m. nušovė raudonieji partizanai.

1950 m. vasario 11 d. paskelbta buv. Eišiškių SD bendradarbio vokiečių okupacijos metais Stepono Ulbino, g. 1901 m. Ulbinuose, visasajunginė paieška. Ulbinuose gyveno jo brolis Vincas, g. 1905 m., ir sesuo Maldisia Volonskienė, g. 1913 m., Dainavoje – sesuo Jadvyga Morkūnienė, g. 1919 m., ir S. Ulbino žmonos meilužis Boleslovas Kamarauskas. Vilniuje gyveno paieškomo asmens giminitis iš Cibonių Jonas Ulbinas, g. 1919 m.

MGB ieškojo Broniaus Mackevičiaus iš Rudnios miestelio; paieškomam 1950 m. galėjo būti 30-33 metai. Prie vokiečių jis buvo policininkas Varėnoje I, gaudė taryb. partizanus ir už ryšius su jais pats areštavo Varėnos I gyventojus Fultinavičių, Joną Tamulevičių ir Petrą Keršį. Dėl B. Mackevičiaus apklausta liudytoja Viktorija Tamulevičienė parodė, kad Bronius 1940 m. buvo komjaunuolis, dirbo krautuvės vedėju, tačiau 1941 m. įstojo į vokiečių

policiją, tapo vachmistru, areštavo Tamulevičienės tėvą, kurį vokiečiai sušaudė. Petras Fultinavičius paliudijo, kad B. Mackevičius dalyvavo areštuojant Joną Fultinavičių ir Petrą Keršį; Fultinavičius sušaudytas, o Keršys išvežtas į Vokietiją. B. Mackevičius pasitraukė su vokiečiais, Nyderzeino mieste mokėsi parašutizmo (matyt, painiojama su broliu). Iš tikrųjų Bronius Mackevičius yra į Vakarus pasitraukusio Zigmo Mackevičiaus brolis. Anot šaltinio Konstantino, Zigmas 1945 m. į Rudnią atsiuntęs laišką iš Berlyno, tik nežinia iš kokios zonos. Agento Kuraičio pranešimas, kad Bronius 1946 m. žuvęs partizanaudamas, nepasitvirtino. Agentas Kristas sužinojęs, kad Bronius M. nebuvo partizanas ir gyvena kažkur Lietuvoje. Jo žmona Mackevičienė gyveno Panedzingyje, o motina Rudnoje.

Šaltinis Aliukonis 1950 m. rugpjūčio 28 d. pranešė, kad Laičių kaimo gyventojas Gabrys Prakapas, žvejų artelės vyresnysis, rugpjūčio 14 d. jam sakė, jog pas jį dažnai ateina partizanais Žvalgas ir reikalauja pinigų – 700 rublių. Žvalgo būrio partizanas Benadas Šidlauskas Prakapai sakė, kad norėtų mesti

partizanavimą, nes jo brolis jau nukautas, nukaus ir jį. Ar negalėtų Prakapas rasti ramesnės vietos, kur Šidlauskas galėtų išvykti ir gyventi? Emgėbistai patarė G. Prakapai pasakyti B. Šidlauskui, jog Vilniuje yra profesorius, galįs sutvarkyti dokumentus. Tik Šidlauską į Vilnių reikėtų nusiųsti visiškai slapta (*LYA f. K-19, ap. 1, b. 326*). Iš šio MGB manevro nieko neišėjo.

Užvesta MGB byla Jurgiui Miškinui iš Krokšlio, g. 1909 m. Jis lenkų laikais už priklausymą lietuvių organizacijoms 8 metus sėdėjo kalėjime. Prsidėjęs Vokietijos TSRS karui kariavo su taryb. armija, buvo baudėjų būryje Varėnos mieste. Išaiškinta, kad J. Miškis partizanuja, jo slapyvardis Gaisras.

1950 m. gruodžio mėn. užfiksuoti 6 antitarybinių lapelių platinimo atvejai. Mergeryje gruodžio 7 d. aptikti trys lapeliai, o gruodžio 9 d. du. Gruodžio 11 d. Barčiuose rasti 6 lapeliai, Dainavoje 4, o Jurgiškėse gruodžio 17 d. 1 lapelis. Rinkimų į vietines tarybas kampanijos dienomis antitarybinių lapelių buvo Rudnoje. Visi lapeliai mažo formato, rašyti mašinėle. Jie išėjo iš Genio partizanų būrio, nes jo turėtos rašomosios

mašinėlės šriftas MGB buvo žinomas. Šaltinis Vincas gruodžio 16 d. Jakėnuose radęs lapelį su 18 žodžių, atspausdintų didžiosiomis raidėmis guminiu šriftu. 1951 m. gruodžio 9–10 d., prieš teisėjų ir teismų tarėjų rinkimus, Pabaronoje aptikti 5 antitarybiniai lapeliai, atspausdinti rašomąja mašinėle laikraštiniame popieriuje. Lapeliai rasti ant Pabaronės pr. m–los sienos ir prie medžio pakelėje į Jurgiškės. Genio būrio atsišaukimus platino Pabaronės klubo-skaityklos vedėja Adelė Večkytė, g. 1929 m. Gudeliuose. O. Kibildytė baigusi 11 gimnazijos klasių, A. Večkytė 6 klases (*LYA f. K-19, ap. 1, b. 325*). Štai atsišaukimo tekstas:

Lietuvi!

Bolševikai valdo mūsų kraštą apgaule, smurtu ir klasta. Šiandien nėra lietuvių, kuris nebūtų pergyvenęs komunistinio „rojaus.“ Ne tik mums, pavergtiems lietuviams, žinoma, kaip vyksta bolševikiniai rinkimai, bet ir visam laisvam pasauliui.

Laisvas pasaulis žino, kaip lietuviai visą bolševikinę okupacijos laiką dalyvavo bolševikiniuose rinkimuose – neb a l s a v o, tautos išdavikai bei okupantas klasta biuletenius sukišdavo į kruviną bolševikų urną.

Šių okupanto klastą gerai žino laisvas pasaulis.

Tad, mielas Tautieti, te-

klastoja okupantas mūsų tautos valią, bet patas n e b a l s u o k! Neteršk rankų! Laisvė tautai arti. Būk tvirtas iki tautos pergalės prieš raudonųjų budelį.

Šalin bolševikiniai rinkimai! Nei vienas tikras lietuvis prie bolševikinės urnos!

Partizanai

1951 m. sausio 15 d. pasgimines Marijanave surastas ir areštuotas dezertyras iš taryb. armijos Vladas Dringelis iš Pabaronės, g. 1929 m. Jo ieškota nuo 1950 m. rugpjūčio. Nuo 1950 m. liepos 8 d. jis nelegaliai gyveno Varėnos ir Eišiškių rajonuose. Užmezgę ryšius su Genio partizanų būriu, buvo jų ryšininkas ir 1951 m. pavasarį planavo eiti į mišką. Jo tėvas Adomas Dringelis, Vinco, su sugyventine Adele Večkyste 5 metus lankė partizanų bunkerį.

Varėnos teismo sekretorė Jadzė Vėlyvienė iš Varėnos I prie vokiečių buvo jų krautuvės pardavėja, o dabar kalba, kad kolūkiečiai gyvena blogiau už individualius ūkininkus. Teismo posėdžių sekretorės Janės Sukackienės vyras Adolfas Sukackas 1948 m. pasislėpė nuo ištremimo; jo tėvai ištremti. Tuo tarpu apie prokuratūros darbuotojus kompromituojančios medžiagos MGB neturėjo.

Tęsinys. Pradžia 2018 m. Nr. 94; 2019 m. Nr. 11, 12, 13, 14, 17, 30, 34, 35, 40, 41, 42

**Vytautas Valentinas
CESNULIS**

2 dalis

Po keleto dienų visus išskirstė po brigadas. Nakčiai nuo 22 val. iki ryto 6 val. barakus užrakindavo. Neilgai trukus, tik atrakinus 6 val. barakus, staigus antpuolis ir nubauti visi galvažudžiai, siantėje prie vartų. Voroną užmušė. Čekistai apstulbo, griebėsi atsakomųjų akcijų, sodino į BUR'ą, izoliatorių. Prsidėjo žūtbtinė kova. 5-ajame lageryje radome daug pasekėjų. Bendromis pastangomis, sujungus atvykėlių ir senbuvėjų jėgas, sudarytos saugos grupės „penketukų“ principu. Iš atvykėlių lietuvių ypač aktyviai pasireiškė Jonas Šustikas, Antanas Gabužis, turėję patirtį organizuojant pasipriešinimą Karagandos lageryuose. Apie 700 karagandiečių atvežti į Miesto statybą (Gorstroj). Tarp jų nemažas būrys jaunų, užsigrūdintų, drąsių lietuvių. Tai Jonas Šustikas, Algis Ruzgys, Antanas Gabužis, Julius Aleknavičius, Petras Gataveckas, Sigitas Kajokas, Alfonsas Indrelė ir daugelis kitų.

Kiekvieno brigadininko ir kitų aršių parankinių veiksmams prieš kalinius neliko ne-

Raudono pragaro keliais

Norilsko lageryje

pastebėti ir nenubausti. Baudė darbo zonoje ir pačiame lageryje, ypač prasidėjus poliarinei nakčiai. Lagerio administracijos parankiniai, „beldikai“, ne juokais išsigando, grįžė iš darbo, nakvynei rinkdavosi į artimesnio barako sekciją šalia sargybos būstinės arčiau čekistų. Tačiau niekas negalėjo jų išgelbėti. Atėjo laikas mokėti už juodus darbus. Iš lietuvių, kurių 5-ajame lageryje radome apie 300, išgamų pasitaikė tik vienas, dirbęs priešgaisrinėje lageryje apsaugoje. Atsisakė galimybės išsaugoti gyvybę, padaryti viešą atgailą.

Krito darbo rodikliai, nes stimulą, lazda buvo išmuštas iš brigadininkų rankų.

Po Štalino mirties įtampa tarp CK ir kalinių ypač padidėjo, Jautėsi, kad bręsta įvykiai. Kareivius ragino be rimtos priežasties prieš kalinius panaudoti ginklą, už tai suteikdavo atostogas, premijudavo pinigais. Ne iš šio, ne iš to pradėjo šaudyti į kolonas išvesdami ar parvesdami

iš darbo.

Mes irgi ruošėmės. Susiorganizavo nacionaliniai komitetai, susijungė į Pasipriešinimo organizaciją. Buvome aktyvūs ir vieningi, sudarėme kieta kumštį bendroje kovoje. Tarp lagerių ryšius palaikyti padėjo Lietuvos karininkai, atvežti į Norilską 1941 m.

Iš keturių šimtų mažai liko gyvų. Dauguma užėmė vadovaujančius postus. Su jais susitikdavome darbo zonoje.

1953 m. gegužės mėn. pabaigoje čekistų išpuolis pagreitino įvykius, kada sargybos viršininkas 5-ojo lageryje gyvenamoje zonoje nušovė 5 kalinius ir 7 sužeidė. Tai buvo Norilsko sukilimo pradžia. Kaliniai užėmė 4-ojo ir 5-ojo lagerių zonas, miesto statybos darbo zoną, sudarė Sukilimo komitetą ir visas lagerio valdymo ir apsaugos grandis. Į Sukilimo komitetą lietuviai delegavo Algimantą Ruzgį ir Julijų Aleknavičių. 1953 m. birželio 30 d. kariuomenė puolė lagerį. Surašytame akte po „nuraminimo“ pateikti

skaiciai: 5-asis lageryje: 58 ir sužeisti 98 kaliniai.

Penktasis lagerys iš šešių sukilusių Norilsko politinių kalinių lagerių buvo tarsi sukilimo flagmanas. Čia buvo subrandinta sukilimo pradžia. Čia anksčiau nei kitur kilo juodos vėliavos Čia daugiausia pralieta kraujo. Apie tai aš ir kiti sukilimo dalyviai rašėme knygoje „Norilsko Vyčiai“.

Per sukilimą čekistai sargybos bokštuose parsidavusiems kaliniams buvo įrengę stebėjimo punktus. Pasinaudodę poliarinės dienos šviesa, šios padugnės sekė ir užrašinėjo aktyvesnių kalinių veiksmus ir pavardes, nes būdami brigadų vadovais, pažinojo kone kiekvieną. Remdamiesi pakaliku parodymais, byloje įrašytomis „osobu opasny“ (itin pavojingas) pažymomis, čekistai iš visų 6 lagerių atrinko apie 1200 kalinių, kuriuos suvežė į tris lageryus Kupec, Nadežda ir Kosoj. Iš šių lagerių, atrinkę apie

900, jų manymu, pačių pavojingiausių, iš jų apie 90 lietuvių, paruošė paskutinei kelionei tikrąją prasme. Berijos areštas nulėmė pasmerkusių kalinių likimą. Barža, pakrauta kaip silkių statinė, iš Dudinkos uosto pasuko ne į šiaurę, Karos jūros puse, o Jenišejumi aukštyn link Krasnojarsko miesto. Kadangi Sibiro vasaros karštos, triume tvyroto tvankus, priplėkęs oras ir tamsa. Tik virš galvų, prie nusileidimo laipto, per grotuotą angą švietė dangaus lopinėlis.

Prieš kelionę kiekvienos tautybės kaliniai išsirinko vyresnius, kurie triume susirinko pasitarti. Lietuviams atstovavo iš pirmo ir penktojo lageryje parinkti patikėtiniai. Buvo svarstomas svarbiausias klausimas, ar čekistai į šią ilgą kelionę tarp mūsų neįterpė savo patikėtinių – „beldikų“ šniukštinti, kokie mūsų planai ir nuotaikos? Sužinoti, ar pavyko palaužti mūsų kovingumą? Lietuviai vienas kitą pažino, nes petys petin stovėjo per sukilimą. Todėl mūsų atstovai patikino, kad tarp mūsų nėra išdavikų. Sunkiau buvo išsiaiškinti ukrainiečiams ir rusams - dau-

gumos atstovams. Kaip vėliau sužinojome, tarp savųjų jie atrado agentų, kuriuos pasmerkė myriop.

Po savaitės prie triumo laiptų gulėjo 7 lavonai. Čekistai iš viršaus gerai matė išpūstus, pajaudavusius lavonus, tačiau paimti neskubėjo. Paspasidavė tyčiojosi ir siūlė suruošti pakasynų puotą. Mes spraudėmės kuo toliau nuo įstančių lavonų, - sklido bausis dvokas. Maisto nepriėmėme, nes neliko galinčių bent kasną nuryti. Kaliniai žiaugčiojo ir alpo, kvėpuoti pro nosį buvo neįmanoma. Barzos triumfas tapo dideliu karstu, kuriame buvo apie 900 gyvų lavonų. Į pabaigą kelionės, kuri tęsėsi 20 dienų, kvapas iš triumo pasklido ir po barzos denį. Čekistams taip pat surietė nosis. Neapsikentę pravėrė triumo grotas ir įmetė brezentinius maišus. Sujudinti lavonai dar labiau apnuodijo aplinką.

Tęsinys. Pradžia Nr. 8

Vytauto KAZIULIONIO
prisiminimus užrašė
Varėnos „Ažuolo“
gimnazijos moksleivė
Agita BERŽANSKAITĖ